

УДК 343.326

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.3.42>

ТЕРОРИЗМ: ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ І ГЕНЕЗА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ПОНЯТТЯ

Давидов Д.Г.,

викладач кафедри кримінального права та кримінології

ННГ НА СБ України

ORCID: 0009-0006-6552-7163

e-mail: urch2905and@gmail.com

Давидов Д.Г. Тероризм: історичні витоки і генеза кримінально-правового поняття.

У науковій статті досліджується блок питань, пов'язаних з історичним розвитком та генезою кримінально-правового поняття тероризму, починаючи від його перших проявів у давні часи до сучасного періоду. Автор акцентує увагу на еволюції тероризму як суспільного явища, яке зазнало значних трансформацій, перетворившись із інструменту жорсткого державного управління на ефективний засіб боротьби проти урядових структур у різних країнах. У статті розкриваються як методи, так і форми тероризму, які трансформувались із часом, і зокрема вплив глобалізації на сучасні прояви тероризму.

Окрему увагу приділено кримінально-правовим аспектам тероризму в контексті національного та міжнародного законодавства. Автор аналізує роль українського законодавства у протидії терористичним актам, зокрема законодавчі ініціативи України щодо боротьби з тероризмом та її приєднання до міжнародних антитерористичних документів. Досліджуються положення Закону України «Про боротьбу з тероризмом» та відповідні статті Кримінального кодексу, що регулюють відповідальність за терористичні дії. Водночас наголос зроблено на необхідності законодавчого вдосконалення цих норм.

Проаналізовано та висвітлено авторські позиції українських та зарубіжних науковців щодо наукового осмислення феномену тероризму та його антисуспільних проявів і юридичних ознак.

У статті також подано порівняльний аналіз заходів протидії тероризму в деяких країнах світу. Аналізується важливість уніфікованого підходу до визначення термінів, пов'язаних із тероризмом, і необхідність чіткого розмежування понять «терористичний акт», «терористична організація», «тероризм» для ефективнішої кримінально-правової оцінки цих злочинів.

Наголошено на складності сучасних форм тероризму, які відзначаються широкою сферою протиправної діяльності, добре налагодженою міжнародною координацією, відсутністю чітких державних кордонів та значною матеріальною підтримкою. Підкреслюється важливість розробки нових юридичних та практичних механізмів протидії тероризму, які відповідатимуть сучасним викликам та загрозам, водночас не порушуючи основні гарантовані права і свободи людини і громадянина.

Ключові слова: тероризм, терористичний акт, кримінальне правопорушення, суспільна небезпека, генеза, історико-правовий аналіз, світовий правопорядок.

Davydov D.G. Terrorism: historical origins and genesis of the criminal-legal concept.

The scientific article examines a group of issues related to the historical development and genesis of the criminal law concept of terrorism, starting from its first manifestations in ancient times to the modern period. The author focuses on the evolution of terrorism as a social phenomenon that has undergone significant transformations, turning from an instrument of strict state management into an effective means of fighting against government structures in various countries. The article reveals both methods and forms of terrorism that have transformed over time, and in particular the impact of globalization on modern manifestations of terrorism.

Particular attention is paid to criminal legal aspects of terrorism in the context of national and international legislation. The author analyzes the role of Ukrainian legislation in countering terrorist

acts, in particular, legislative initiatives of Ukraine in the fight against terrorism and its accession to international anti-terrorist documents. The provisions of the Law of Ukraine “On Combating Terrorism” and the corresponding articles of the Criminal Code regulating liability for terrorist acts are being studied. At the same time, emphasis is placed on the need for legislative improvement of these provisions.

The author’s positions of Ukrainian and foreign scientists regarding the scientific understanding of the phenomenon of terrorism and its antisocial manifestations and legal features are analyzed and highlighted.

The article also provides a comparative analysis of counter-terrorism measures in some countries of the world. The importance of a unified approach to the definition of terms related to terrorism and the need to clearly distinguish the concepts of “terrorist act”, “terrorist organization”, “terrorism” for a more effective criminal law assessment of these crimes are analyzed.

Emphasis is placed on the complexity of modern forms of terrorism, which are characterized by a wide range of illegal activities, well-established international coordination, the absence of clear state borders, and significant material support. The importance of developing new legal and practical mechanisms for combating terrorism, which will meet modern challenges and threats, while not violating the basic guaranteed rights and freedoms of a person and a citizen, is emphasized.

Key words: terrorism, terrorist act, criminal offense, public danger, genesis, historical and legal analysis, world legal order.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку української державності, коли загрози для державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності та недоторканості, обороноздатності набули історично безпрецедентних масштабів, постає нагальна потреба в адекватній державній протидії небезпечним антидержавним проявам. Саме злочинність терористичного характеру залишається однією з найбільших загроз для національної та громадської безпеки в умовах війни. Проблематика нейтралізації та протидії організованим злочинним групам з терористичними намірами є актуальною на сучасному етапі розвитку державності. Відповідно, ефективне застосування положень національного законодавства, передусім кримінального, яке передбачає відповідальність за злочини терористичних організацій, має ключове превентивне та політичне значення. Ба більше, антитерористична діяльність України демонструє світовому співтовариству нашу послідовну відданість ідеям демократії, миру, безпеки, захисту прав і свобод людини і громадянина, загалом світового правопорядку.

До слова у преамбулі Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, ратифікованої в 2006 р., безпосередньо закріплено декларативну норму про те, що терористичні злочини та злочини, викладені в цій Конвенції, незалежно від того, хто їх учинив, за жодних обставин не є виправданими міркуваннями політичного, філософського, ідеологічного, расового, етнічного, релігійного або іншого подібного характеру. Також у цьому документі наголошено, з одного боку, на необхідності посилити боротьбу з тероризмом, уживаючи всіх заходів для недопущення терористичних злочинів і для боротьби з ними, а з іншого – на необхідності поважати принцип верховенства права, демократичні цінності, права й основні свободи людини, а також інші положення міжнародного права і зокрема, у відповідних випадках, міжнародного гуманітарного права. Отже, ці приписи, які є юридично зобов’язуючими і для України як активної учасниці європейської безпекової спільноти, підкреслюють потребу дотримуватись важливого балансу між необхідністю активно протидіяти проявам тероризму, з одного боку, та необхідністю дотримуватись основних прав і свобод людини і громадянина, з іншого боку.

Стан опрацювання проблематики. Питанням кримінально-правової характеристики тероризму, протидії цьому суспільно небезпечному явищу, кримінальної відповідальності за злочини терористичної спрямованості, а також історико-правовим питанням розвитку тероризму як антисуспільного феномену присвятили свої дослідження зокрема такі науковці: А.А. Вознюк, О.О. Дудоров, В.П. Ємельянов, В.С. Зеленецький, В.С. Канцір, С.В. Клименко, В.О. Навроцький, О.С. Попович, В.П. Тихий, П.Л. Фріс, Г.О. Чорний, О.В. Шамара.

Також вагомий внесок у вивчення окресленої проблеми в аспекті протидії тероризму, злочинам, вчиненим у співучасті, та злочинам проти громадської безпеки зробили Ю.В. Абакумова, П.П. Андрушко, Л.В. Багрій-Шахматов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.О. Глушков, В.К. Гришук, О.О. Кваша, О.М. Костенко, М.І. Панов, Є.Л. Стрельцов, М.І. Хавронюк, П.В. Хряпінський та деякі інші.

Метою статті є з'ясування історичних витоків дослідження генези тероризму як окремого кримінально-правового поняття.

Виклад основного матеріалу. У сучасному розумінні «тероризм» є поняттям безперечно складним, комплексним, таким, що пересічному українцю сигналізує про масштабну та небезпечну для багатьох осіб протиправну поведінку.

У такому важливому в сучасних умовах програмному документі, як Стратегія національної безпеки України, поняття «тероризм» вжито декілька разів у суміжних контекстах. Там зазначено: сучасна модель глобалізації уможливила поширення міжнародного тероризму; Україна, прагнучи зміцнити заснований на демократичних нормах і цінностях міжнародний порядок, бере активну участь у протидії тероризму; пріоритетними завданнями правоохоронних та інших державних органів відповідно до їх компетенції є, серед іншого, запобігання, виявлення та припинення проявів тероризму. Таким чином, у Стратегії національної безпеки нашої держави проблематика протидії проявам терористичної діяльності має особливе значення, вона перебуває в центрі уваги держави.

Свою чергою, до завдань Служби безпеки України профільний закон відносить зокрема попередження, виявлення, припинення та розкриття тероризму та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України (ст. 2 Закону України «Про Службу безпеки України», ст. 19 Закону України «Про національну безпеку України»).

Тероризм як політичне, протиправне явище має глибоке історичне коріння. Латинське слово «terroro» означає «страх» або «жах» [1]. Водночас, потрібно визнати, що сучасне розуміння тероризму суттєво еволюціонувало з часом.

Вітчизняна авторка І.Р. Серкевич пише, що основними напрямками наукових розвідок у цій сфері протидії тероризму виступає не лише вивчення історії тероризму, а й такі напрями як: загальнотеоретичні дослідження походження тероризму; аналіз політичної складової тероризму; вивчення соціально-філософських і соціально-психологічних аспектів тероризму; кримінально-правові та кримінологічні дослідження тероризму та протидії йому [2, с. 9]. Отже, як бачимо, історико-правова складова феномену тероризму тут змістовно пов'язана з вивченням цієї проблематики в інших галузях суспільних наук.

Український дослідник С. Маделик ґрунтовно дослідив історичні витoki та еволюцію тероризму в науковій статті. Він пише: оскільки страх є одним із найсильніших людських почуттів, яке виникає при зіткненні з невідомим, незрозумілим або загадковим, то з часом страх став використовуватися як інструмент для утримання влади, а терор перетворився на особливий метод політичної боротьби. Автор додає, що однією з перших терористичних груп в історії була добре організована секта сікаріїв, яка діяла в Палестині у 66–73 роках н. е. Її назва походить від короткого меча (сіки), який легко можна було приховати під одягом – улюбленої зброї членів угруповання. Тактика сікаріїв була спрямована на дії під час масових зібрань, де щільність натовпу та хаос дозволяли їм завдавати смертельні удари непомітно. Вони використовували так звану «темряву натовпу» як ідеальне середовище (обстановку) для здійснення терористичних актів [3, с. 329].

Західні історики права також посилаються на античний період як час зародження проявів тероризму: акти насильства, які відповідають більшості визначень тероризму, приблизно такі ж давні, як власне злочин і війна. Ще до створення суверенних національних держав битви між людьми за захист своїх племен і територій або завоювання інших часто переходили межу, щоб завдати шкоди цивільному населенню. Серед найдавніших зареєстрованих подібних актів були дії, пов'язані із завоюванням Юдейського царства та руйнуванням храмів в Єрусалимі Навуходоносором, правителем Вавилону, у шостому столітті до н. е. Вбивства римських імператорів – Юлія Цезаря в 44 р. до н. е., Калігули в 41 р. н. е., Гальби в 68 р. н. е., Доміціана в 96 р. н. е., Коммода в 193 р. н. е., часто наводяться як інші приклади ранніх актів тероризму [4, с. 51–55]. Хоча на мій погляд, використовуючи сучасну кримінально-правову термінологію, то були радше посягання на життя державного діяча у зв'язку з їх державною діяльністю (як це передбачено ст. 112 КК України).

Власне термін «тероризм» уперше набув поширення під час Французької революції (1793–1794 рр.) для опису політики «режиму терору», яку проводив уряд на чолі з Максиміліаном Робесп'єром. Метою терору було примусити населення підкорятися через насильницькі дії, включаючи страти без суду та розправи з противниками революції. Таким чином, на відміну від його сучасної інтерпретації, слово «терор» тоді стосувалося дій уряду, спрямованих на придушення опору з боку опозиції. Терор використовувався для ліквідації контрреволюційних елементів серед населення, порятунку Франції від анархії та військової поразки, придушення збагачення та нажи-

ви. Робесп'єр, радикальний лідер, не хestуючи використанням терору для знищення політичних ворогів, говорив, що «Терор – це не що інше, як справедливість, швидка, сувора й непохитна». Під час терору у Франції приблизно було страчено близько 12 тис. осіб [5, с. 194–198]. Очевидно, що то було діаметрально протилежне від сучасного значення тероризму.

Пізніше, уже в XIX столітті, термін «тероризм» почав асоціюватися з антидержавними групами, які використовували насильницькі методи для досягнення своїх політичних цілей. Прикладом може бути діяльність анархістів та націоналістичних рухів, які вдавалися до насильства та замахів.

Так, наприклад (а прикладів тоді було чимало), 13 березня 1881 р. у Санкт-Петербурзі відбувся найгучніший у XIX столітті терористичний акт в Російській імперії. Тоді членами організації «Народна воля» був вбитий, після низки попередніх невдалих замахів, російський імператор Олександр II. Фактичні обставини тієї події полягали в такому. Згідно із планом, міна була закладена під проїжджою частиною вулиці, де мав проїхати імператорський кортеж, а у випадку, якби вона не спрацювала, то четверо народовольців повинні були кинути під карету бомби. Незважаючи на те, що, коли в день теракту Олександр II повертався з Манежу до Зимового палацу, він змінив маршрут, терористи встигли перегрупуватись і неподалік Театрального мосту один із змовників, Микола Рисаков, за сигналом помічниці кинув бомбу під коней імператорської карети. Попри потужний вибух цар не постраждав, однак коли він вийшов із карети, щоб подивитись на затриманого Рисакова, інший непомічений охороною змовник, Гнат Гриневицький, що стояв неподалік, кинув під ноги царю другу бомбу. Пораненого Олександра II перевезли до Зимового палацу, де він через годину помер, практично одночасно із пораненим власним вибухом Гриневицьким [6].

Також у 1865 р. у Сполучених Штатах розпочав свою діяльність «Ку-клукс-клан» (англ. Ku Klux Klan, скорочено – ККК) – це термін позначає декілька расистських та терористичних організацій в США, здебільшого на півдні. З цією організацією пов'язують появу сумнозвісного та поширеного поняття «Суд Лінча». Показово, що чимало відомих американських істориків схильні вважати «Ку-клукс-клан» саме терористичною організацією [7].

Згодом, у XX столітті тероризм набув нового змісту та масштабів, зокрема через діяльність різних політичних, релігійних і сепаратистських угруповань. Тероризм став розглядатися як метод ведення війни або тиску на держави, зокрема через атаки на цивільних осіб, знищення або пошкодження об'єктів цивільної інфраструктури.

Про те, наскільки руйнівним у світовому масштабі може бути акт тероризму, свідчить наступний широко відомий і часто згадуваний кейс. 28 червня 1914 р. Гаврило Принцип, молодий сербський націоналіст і прихильник таємної групи «Чорна рука», яка бажала створити Велику Сербію, убив у Сараєво ерцгерцога Австрії та законного спадкоємця Франца Фердинанда та його дружину. Ця подія викликала «ефект доміно» оборонних альянсів, створених у передвоєнні роки, що призвело до Першої світової війни або «тотальної війни», яка безповоротно змінила обличчя тероризму на наступні епохи. У той час як революційна політика на місцевому рівні продовжувала бурхливо розвиватись протягом усього XIX ст., постійна наявність і використання винятків щодо «політичних злочинів» як підстав, на яких держави могли відмовляти іншим державам у запитах про екстрадицію осіб, підозрюваних у скоєнні насильницьких злочинів з різних ідеологічних, релігійних або політичних мотивів, підкреслювали труднощі, пов'язані з розмежуванням власне злочинів, пов'язаних із тероризмом, та загальнокримінальних злочинів. Ці питання щодо правильного встановлення юридичної природи протиправних посягань залишаються актуальними до сьогодні [8].

Уже в сучасному міжнародно-правовому аспекті потрібно зауважити про таке. Після подій 11 вересня 2001 р. тероризм перетворився на головну глобальну загрозу, і боротьба з ним отримала уже міжнародний вимір. Тероризм почав розглядатись як масштабна загроза міжнародному правопорядку, як загроза для світової спільноти загалом, а не для якоїсь окремої держави. Поняття тероризму почало включати не тільки дії окремих груп, але й використання насильства для досягнення ідеологічних або релігійних цілей. Діяльність радикального ісламістського руху «Талібан» є прикладом останнього.

Як справедливо зауважує В. Павленко, за останні декілька десятиліть проблема тероризму набула світового масштабу. Боротьба з ним активно ведеться на міжнародному рівні, адже терористичні злочини не мають кордонів та становлять загрозу міжнародному миру та безпеці, основоположним загальнолюдським цінностям [9, с. 200].

Якщо говорити про сучасний етап національної та міжнародної протидії терористичним злочинам, то тут потрібно враховувати, що ключовими напрямками протидії тероризму українські науковці пропонують визнавати такі: створення міжнародної правової бази як найважливішої умови для здійснення скоординованих і результативних антитерористичних дій; формування міжнародних антитерористичних центрів для боротьби з тероризмом; активізація роботи, яка перешкоджає процесу вербування мирного населення до лав бойовиків; відкриття нових експертних майданчиків для впровадження провідних кримінальних і процесуальних стандартів у систему антитерористичного правосуддя країн, що мають високі показники терористичної активності [10, с. 73].

Також сьогодні ми є свідками зростання проявів тероризму, який базується на релігійній та етнічній ненависті. Сьогодні небезпеку становлять не лише бойовики, які беруть участь у збройних конфліктах, а й, наприклад, радикальні ісламські проповідники, зокрема войовничого напрямку. Вони пройшли навчання в ісламських закладах Саудівської Аравії, Пакистану та Єгипту і були завербовані ісламістами. До слова Державний департамент США адмініструє перелік офіційно визнаний у Сполучений Штатах перелік іноземних терористичних організацій (англ. – Foreign Terrorist Organizations, далі – ІТО). До нього включаються (або виключаються) іноземні організації, визначені Державним секретарем відповідно до розділу 219 федерального Акту про імміграцію та громадянство. Процедура визнання ІТО має вирішальну роль у боротьбі з тероризмом та є ефективним засобом припинення підтримки терористичної діяльності та тиску на групи, щоб вони припинили терористичну активність. Всю аналітичну та підготовчу роботу в цьому напрямі здійснює спеціальний підрозділ у складі Держдепу – контртерористичне бюро. Цей департамент відіграє провідну роль у розробці скоординованих стратегій і підходів до боротьби з тероризмом за кордоном і забезпечує співпрацю міжнародних партнерів у боротьбі з тероризмом [11].

Цілком очевидно, що з огляду на високо мінливу природу тероризму, на історичну еволюцію цього явища, форми та способи боротьби з тероризмом необхідно постійно розвивати і вдосконалювати, зокрема з активним використанням технологій спостереження та опрацювання великих масивів інформації.

Таким чином, поняття «тероризм» має історичне підґрунтя, починаючи від інструменту державного управління в формі жорсткої сили і до форми асиметричної боротьби проти державних структур.

Далі до питання про юридичний зміст розглядуваного поняття. Так, у ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» 2003 р. тероризм визначено як суспільно небезпечну діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей.

Цю дефініцію важко визнати кримінально-правовою з огляду на її загальний описовий зміст; це поняття має радше кримінологічний (або соціологічний) контекст. До того ж тут немає важливого змістовного зв'язку між актом тероризму та власне метою осіб, які цей акт вчиняють. Така мета, нагадаю, закріплена законодавцем у диспозиції ст. 258 КК України – «впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою». Тобто йдеться не просто про погрози, вбивства, підпали знищення майна цивільного населення, а ці дії для реалізації особливої мети – своєрідного «меседжу» до влади і громадськості, який полягає у просуванні суспільно-політичних, релігійних, інших поглядів терориста.

Погоджуюсь із тезою про те, що для науково коректного визначення тероризму потрібно усвідомлювати, що за своїм характером це діяння є насильством особи чи групи осіб стосовно іншої особи чи групи осіб; тероризм у будь-якому прояві – це завжди злочин; існує тісний зв'язок тероризму з політикою (він, як правило, має політичну мету і ґрунтується на політичних мотивах); кінцевим адресатом терористичних діянь є учасники (суб'єкти) політичного життя у відповідній державі, регіоні чи світі; мета тероризму – спричинити страх у суспільстві, залякування і відповідних суб'єктів, і населення загалом [12, с. 9].

Не менш складним завданням є визначення змісту кримінально-правового поняття «терористичний акт». Із одного боку, законодавець начебто розкрив це поняття безпосередньо в диспо-

зиції ст. 258 КК України, де зазначено: «терористичний акт, тобто застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, міжнародними організаціями, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою». Тобто тут офіційно розкриваються ознаки акту тероризму, законодавець перерахував види протиправних дій, а також показав, із якою метою такі дії можуть вчинятись. Ці ознаки терористичного акту будуть докладно розглянуті мною в одній із наступних публікацій.

Розмірковуючи над проблематикою встановлення специфічних ознак тероризму, що дозволяють відрізнити його від суміжних загальносоціальних і загальнокримінальних категорій, О.В. Хаваліц звертає увагу на те, що в наукових джерелах пропонується близько 200 визначень тероризму за відсутності єдності думок з питань розуміння його сутності, його суб'єктів, цілей та мотивів. Проблема, зауважує дослідниця, тут полягає не тільки в нечіткості визначення тероризму в науці та законодавстві, а й у складності й мінливості даного явища, відсутності єдиного підходу до його розуміння. Це багато в чому обумовлено різноманіттям його проявів як виду екстремізму (державний, міжнародний, політичний та ін.), а також тим, що об'єктивно тероризм – досить складне, динамічне й багатопланове соціально-правове явище [13, с. 24].

Справді, ознайомлення з працями вітчизняних науковців демонструє, що запропоноване законодавцем визначення терористичного акту є далеким від однозначності, тут є певні змістовні пробіли. Відповідно, у наукових джерелах пропонуються різні за змістом підходи до тлумачення цього вихідного поняття.

Так, наприклад, О.С. Попович у дисертаційному дослідженні на тему «Терористичний акт: поняття, склад злочину, кваліфікація» пропонує таку авторську дефініцію поняття «терористичний акт»: терактом є застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу або іншого загальнонебезпечного діяння, спрямованого на залякування населення або окремої соціальної групи, що створило небезпеку для життя або здоров'я людей, заподіяння майнової шкоди у значному розмірі чи настання інших тяжких наслідків, вчинене з метою дестабілізації діяльності державних органів, установ, підприємств, організацій, органів місцевого самоврядування або громадських об'єднань, або примушування органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, їх службових осіб, чи юридичних осіб, чи окремих соціальних груп, які не є юридичними особами, до вчинення певних дій або до відмови від їх вчинення [14, с. 5]. Порівняння обох дефініцій свідчить про їхню принципову схожість – дисертантка лише уточнює окремі ознаки терористичного акту або замінює певні поняття на синоніми.

Нарешті вітчизняний криміналіст В.П. Ємельянов, який протягом багатьох років всебічно та ретельно розробляв проблематику злочинів терористичної спрямованості, дійшов обґрунтованого висновку про доцільність викладення диспозиції ст. 258 КК України в наступній редакції: «Терористичний акт, тобто вчинення або погроза вчинення вибуху, підпалу чи інших загальнонебезпечних дій, спрямованих на залякування населення з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи місцевого самоврядування України, інших держав, міжнародними організаціями, об'єднаннями громадян, фізичними або юридичними особами». Запропонована редакція ст. 258 КК України, на думку її автора, дозволить найбільш повно відбити в ознаках цього складу злочину ті властивості, що притаманні терористичному акту в реальній дійсності, та здійснити чітке відмежування цього складу злочину від суміжних складів злочинів [15, с. 243-244].

Зі свого боку зазначу, що аналіз чинного поняття терористичного акту та його перспективних версій є надзвичайно важливим питанням, яке потребує окремого ретельного дослідження.

Висновки. Протягом двох останніх тисячоліть, як було продемонстровано в статті, тероризм як суспільно небезпечне явище істотно еволюціонувало і сьогодні асоціюється з діяльністю окремих організацій (угруповань) або окремих осіб – терористів, які підтримують діяльність та цілі таких організацій. Відстежуючи історичний розвиток тероризму, можна чітко дослідити еволюцію та вдосконалення його методів, форм і структур. У ХХІ ст. тероризм став невід'ємною части-

ною політичних та економічних процесів у світі, фактично перетворившись на один із ключових безпекових факторів сучасних міжнародних відносин. Як характеристики тероризму на сучасному етапі, цей протиправний феномен відзначається широким масштабом, не має чітких державних кордонів, володіє добре налагодженою координацією між міжнародними терористичними центрами й організаціями, а також отримує значну матеріальну підтримку.

Окремого наукового осмислення, із активним залученням напрацювань правозастосовної практики в цьому напрямі, потребує питання юридично коректного визначення понять «тероризм», «терористичний акт», «терористична організація» на сучасному етапі. Установлено, що офіційні джерела та наукові коментарі містять такі дефініції, однак вони, по-перше, не дають вичерпного розуміння протиправної природи та форм тероризму, а по-друге, закріплені в них ознаки є різними, вони не «синхронізовані» між собою або, в кращому випадку, дозволяють лише схоже тлумачення. Це суттєво ускладнює відмежування кримінальних правопорушень терористичної спрямованості від суміжних деліктів. Як висновок: потрібна обґрунтована, виважена уніфікація юридичних термінів, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кульчицький С.В., Примаченко Я.Л. Терор і тероризм. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Terorizm> (дата звернення: 11.10.2024).
2. Серкевич І.Р. Кримінологічні детермінанти та кримінально-правова протидія тероризму: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів: ЛьвДУВС, 2015. 215 с.
3. Маделик С.М. Історичні витоки та еволюція тероризму. *Проблеми міжнародних відносин*: Зб. наук. пр. 2010. Вип. 1. С. 327–339.
4. Forst B. A Brief History of Terrorism. In: *Terrorism, Crime, and Public Policy*. Cambridge University Press; 2008. P. 43–72.
5. Erlenbusch, V. Terrorism and revolutionary violence: the emergence of terrorism in the French Revolution. *Critical Studies on Terrorism*. 2015. № 8(2). P. 193–210. URL: <https://doi.org/10.1080/17539153.2015.1049842>.
6. Максимова М. Замах на Олександра II. *Цей день в історії*. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/0313P/> (дата звернення: 11.10.2024).
7. Ku Klux Klan America's First Terrorists Exposed. Edited by P. O'Donnell. Idea Men Productions, 2006. 334 p.
8. Terrorism in the nineteenth century. United Nations Office on Drugs and Crime. URL: <https://www.unodc.org/e4j/en/terrorism/module-1/key-issues/terrorism-in-19th-century.html> (дата звернення: 11.10.2024).
9. Павленко В. Вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини, пов'язані з тероризмом. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С. 200–204.
10. Конопельський В.Я. До питання про зарубіжний досвід організації протидії міжнародному тероризму. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 3. С. 70–73.
11. Foreign Terrorist Organizations. *U.S. Department of State*. URL: <https://www.state.gov/foreign-terrorist-organizations> (дата звернення: 11.10.2024).
12. Серкевич І.Р. Кримінологічні детермінанти та кримінально-правова протидія тероризму: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів: ЛьвДУВС, 2015. 215 с.
13. Хаваліц О.В. Прокурорський нагляд за додержанням законів при розслідуванні кримінальних правопорушень терористичного характеру: дис. ... канд. юрид. наук. Луцьк, 2016. 232 с.
14. Попович О.С. Терористичний акт: поняття, склад злочину, кваліфікація: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2019. 20 с.
15. Ємельянов В.П. Терористичний акт: загальне поняття, відмежування від суміжних злочинів та шляхи вдосконалення складу злочину. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. № 1(4). С. 233–244. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8df52576-dd3f-4ca4-9e91-4cb49ff46390/content> (дата звернення: 11.10.2024).